

YENİ KAFKASYA DERGİSİ'NDE EMİN ABİD ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Öğr. Gör. Dr. Ümit AKIN²

ÖZET

Yeni Kafkasya dergisi 1923-1927 yılları arasında bağımsız Azerbaycan Cumhuriyetinin (1918-1920) ilk cumhurbaşkanı olan Mehmet Emin Resulzade öncülüğünde İstanbul'da çıkarılmıştır. Derginin 95 sayılı yayın hayatının sürdürülmesinde Azerbaycanlı siyasi muhacir ve aydınlar önemli rol oynamış, gerek şiirleriyle gerekse makaleleriyle önemli katkı sunmuşlardır. Azerbaycan Edebiyatının istiklâl mücadelelerinden biri olan Emin Abid de dergiye birçok makale ve şiir göndermiş, fikirlerini bu yolla dile getirmiştir. Mehmet Emin Resulzade'yle yakın alâka kurması onun İstanbul'da yükseköğretim tahsili aldığı döneme denk gelir. O, kırk yıllık kısa yaşamında birçok konunun Azerbaycan'daki ilk araştırmacısı olmuştur. Emin Abid'in özellikle şiirlerinde Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy ve Namık Kemal'in tesiri hissedilir. *Yeni Kafkasya* dergisinin çıkış amacına uygun yazılar ve şiirler kaleme alan Emin Abid, hürriyet, istiklal, vatan, bayrak temalarıyla davasını anlatmaya çalışmıştır. Çalışmamızda Emin Abid'in *Yeni Kafkasya*'daki yazıları ve şiirleri hakkında kapsamlı bilgi verilerek değerlendirme yapılacak; onun Azerbaycan edebî ve kültür hayatındaki yeri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Kafkasya, Emin Abid, Mehmet Emin Resulzade, şiir

A REVIEW ON THE EMINABID IN THE NEW CAUCASUS JOURNAL

The New Caucasus magazine was published in Istanbul between 1923-1927 under the leadership of Mehmet Emin Resulzade, the first president of the independent Republic of Azerbaijan (1918-1920). Azerbaijani political immigrants and intellectuals played an important role in the publication of the 95th issue of the magazine, and they made important contributions with their poems and articles. Emin Abid, one of the independence strugglers of Azerbaijan Literature, has submitted many articles and poems and expressed his ideas in this way. Emin Abid's being close to Mehmet Emin Resulzade was during his university education in İstanbul. He has been the first researcher of many matters in Azerbaijan in his short 40 year life. Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy and Namık Kemal's influence is felt especially in the poems of Emin Abid. Emin Abid, who wrote articles and poems suitable for the purpose of the new Caucasus magazine, tried to explain his case using freedom, independence, homeland, flag themes. In our work, evaluation will be done by giving comprehensive information about Emin Abid's writings and poems in New Caucasus; his place in Azerbaijan literary and cultural life will be tried to be revealed

Keywords: New Caucasus, Emin Abid, Mehmet Emin Resulzade, poetry

¹ Bu Makale 27-29 Ekim 2018 tarihleri arasında Manavgat-Antalya'da düzenlenen ASEAD 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili Bölüm Başkanlığı, umitakin@mu.edu.tr

GİRİŞ

1828’de başlayan Rus işgali Çarlık idaresince doksan yıl devam etmiş, 27 Mayıs 1918’de Azerbaycan kısa da olsa hürriyetine kavuşmuştu. Yirmi üç ay hüküm süren Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’ne, 1920’de Sovyet idaresince son verilmişti. Bu arada Bolşeviklerin istilasından yurt dışına kaçmayı başarabilen Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin reisi Mehmet Emin Resulzade ve bazı siyasi muhacirler, başta Türkiye olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde gazeteler, kitaplar vb yayınlar çıkartmış, konferanslar düzenlemiş haklı çığlıklarını bu yolla anlatmaya çalışmışlardır. 1920’den sonra Azerbaycan’ın idare sistemi değişmekle kalmamış; yöneticiler de değişmiştir. Bundan sonra Azerbaycan Türkleri idarecilikte geri plana atılmış, çıkarlarına uygun gördükleri özellikle Azerbaycanlı Ermenileri Azerbaycan’ı idare etmeye başlamışlardı.

Sovyet hükümetinin Azerbaycan’da idareyi ele almasından sonra devrin önde gelen sanatçıların bir kısmı susmayı tercih etmiş, bir kısmı küçük vazifelerle görevlendirilerek göz hapsinde tutulmuş, bir kısmı da yeni yönetimin yapmak istediklerine ayak uydurmaya çalışmış, bu tarzda eserler kaleme almıştır. Çok zaman geçmeden Sovyet idaresinin hemen her kesimine ulaşan sert ve katı tutumu, kimi sanatçılarda hürriyet aşkını daha da arttırmış, her şeye rağmen davalarından vazgeçirmemiştir. Hüseyin Cavid, Mehmet Emin Resulzade, Ahmet Cevat bunlardan bazılarıdır. Azerbaycan’dan yükseköğrenim için İstanbul’a gelen Emin Abid de muhacerette istiklal mücadelesini anlatmaya çalışmış bu bağlamda makale ve şiirler kaleme almıştır. 1922’de Türkiye’ye gelen Emin Abid, çok geçmeden Resulzade’nin öncülüğünü yaptığı Yeni Kafkasya dergisinde 1923’ten itibaren fikirlerini dile getirmeye çalışmıştır.

1. EMİN ABİD

“Milletin parlak geleceğine büyük ümitler bağlayarak hürriyete susamış, mücadele heyecanının yüksek hamlelerini taşıyan hakiki kahramanlardan biri” olarak tanıtır Resulzade Emin Abid’i (Resulzade, 1984: 36). Zeynelabidin Mütteliboglu Ahmedov 2 Kasım 1898’de Azerbaycan’ın Bakü şehrinde doğmuş, ilk eğitimini annesi Reyhan Hanım’ın kadınlar ve çocuklar için açtığı kursta almış, daha sonra Bakü’deki III. Aleksandr Erkek Lisesinde devam etmiştir. Burada eğitim aldığı zamanda Abid, Abid Mütelliboglu, Abid Mütellibzade, Gozqurab Bey gibi imzalarla şiirler, hikâyeler ve makaleler yayımlamıştır. Daha sonra makalelerde ve resmi belgelerde “Emin Abid” imzasından istifade etmiştir. İsmının önüne “Emin” adını koymasının Azerbaycan Halk Cumhuriyeti cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resulzade’ye olan saygısından ileri geldiği öne sürülür (Ahmedov, 2007: 4).Edebiyata ilgisi küçük yaşlarda başlayan Emin Abid’in yazdığı ilk yazılarda ve şiirlerde vatan sevgisini görmek mümkündür.

Emin Abid, yükseköğrenimi için Moskova ve Petersburg'u değil İstanbul'u tercih etmiştir.³ 1918'de İstanbul'a giden Abid, Darülmüallimin'de öğrenim görmüş, 1921'de tahsilini tamamlayarak Bakü'ye dönmüştür. İstanbul'a giderken Azerbaycan'da bir uyanış, milli değerlere ihtiram varken döndüğünde bunun karşıtı bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Sovyet hükümetinin Azerbaycan'da başa geçmesinden sonra milli değerler unutturulmaya çalışılmış, inkılap ve yenilik adı altında baskı hâkimiyeti kurulmaya başlanmıştır. Birkaç ay sonra tekrar İstanbul'a dönen Abid, burada, bağımsızlık ateşini yakan Mehmet Emin Resulzade'yle gönül birliğı yaparak mücadelelerini içtimaî ve siyasi mazmunlu şiirler ve makaleler yoluyla anlatmaya başlar. Bu şiirler önce Yeni Kafkasya dergisinde yayımlanır, daha sonra 1928'de "İstiklal Uğrunda" mecmuasında 1948'de "Buzlu Cehennem" kitabında yayımlanır. Emin Abid, bir yandan istiklal haykırışlarını "Azerbaycanlı Gültekin" imzasıyla Yeni Kafkasya'da dile getirirken diğ er yandan Mehmet Fuat Köprülü'nün danışmanlığında "Azerbaycan Türklerinin Edebiyat Tarihi"ni yazmakla meşgul olur. Bunun için İstanbul kütüphanelerinin yanında Erzurum, İran, Budapeşte, Viyana kütüphanelerine giderek çalışmalar yapar. Yapılan çalışmalardan bazıları Servet-i Fünun, Türk Yurdu, Hayat, Maarif ve Medeniyet, Azerbaycan'daki Maarif İşçisi dergilerinde yayımlanır (AMEA Şahsi Arşivi)

Emin Abid edebiyat araştırmaları esnasında bir konuya dikkat çekerek Fuzuli'nin unutulmaya yüz tutmuş bir eserini gün ışığına çıkarır. *Türk Yurdu* ve *Maarif ve Medeniyet* dergilerinde "Fuzuli'nin Tetkik Edilmemiş Bir Eseri" adlı makale yayımlar. Emin Abid bu makalesinde ilk defa Fuzuli'nin Sohbetü'l Esmer" (Meyvelerin Sohbeti) isimli eseri hakkında bilgi verir; ancak hocası Köprülü, Hayâ dergisinde bu eserin Fuzuli'ye ait olmadığını belirterek bir tartışma başlatır. Bu tartışma uzun yıllar hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da devam eder. Azade Musayeva, 20 Aralık 2002'de *Elm* gazetesinin 39-40 (640-641) sayısında Fuzuli'den birkaç yıl sonra Şemseddin Sivasi'nin yazdığı *Gülşeni-abad* eserini *Meyvelerin Sohbeti* ile karşılaştırmakla tartışmaya son vermiştir. O, eserin konusu ve içeriğindeki benzerliklerin karşılaştırılması neticesinde *Meyvelerin Sohbeti* adlı eserin Fuzuli'nin olduğunu net bir şekilde ispatlamıştır (Hüseyinoğlu, 2012: 186).

1926'da Köprülü'nün rehberliğinde tezini savunan Emin Abid'in bu çalışması basılmaya layık bulunur. Bu yıl aynı fakültede okuduğı kendi gibi şair olan Nafie Hanım'la evlenir. Daha sonra Nafie Hanım'la Bakü'ye döner.

Bu dönemde Bakü'de Sovyet idaresince iyi karşılanmamıştır. Bakü Pedagoji Teknikumunda Azerbaycan Pedagoji Enstitüsünde, Azerbaycan Devlet Üniversitesinde öğretmenlik etmekle birlikte gazete ve dergilerde Azerbaycan Türk tarihi ve folkloruyla ilgili makaleler yazar, okullarda konferanslar verir.

³Özellikle İstanbul'da öğrenim görmek istemesinin nedeni Ruslar'a duyduğu nefrettir. Çünkü dedesi Çar ordusu tarafından Bakü işgalinde katledilmiştir. Babasının Ruslara duyduğu öfke Emin Abid ve kardeşi Aliabbas Müznib'e de geçmiştir. Kardeşinin sürgün hayatı onun ruhunda milli hırs yaratmış ve onu İstanbul'a yöneltmiştir (Ahmedov, 2007: 4).

1927-28 yıllarında KGB, Azerbaycan'daki ilmi teşkilatlardan, okullardan devlet idarelerinden milli düşünceli aydınları uzaklaştırmış, bu durumdan Emin Abid de zarar görmüş ve işten çıkarılmıştır. Daha sonra zor da olsa Guba, Ağdam, Kürdemir şehirlerinde öğretmenlik yapmayı ve ilmi çalışmalarını devam ettirmeyi başarmıştır. 1934-1937 yıllarında Sovyet hükümeti İlimler Akademisi Azerbaycan Şubesinde önemli çalışmalar yapan Emin Abid'e ilmi derece verilmesi kararlaştırılmışsa da KGB'nin engellemesiyle hükümet için tehlikeli olduğu belirtilmiş ve işten çıkarılmıştır. Emin Abid, 1938'de İsmaili İlçesinin Yenikent köyünde gözüaltına alınır. Eşi Nafie Hanım ise Türkiye'ye dönmek isterken 11 Ağustos'ta Batum'daki Türkiye konsolosluğunda gözüaltına alınır. Kısa bir sorgulamadan geçen Emin Abid, vatana ihanetle suçlanarak 21 Ekim 1938 21.30 sularında kurşuna dizilerek katledilir. Nafie Hanım için KGB görevlisinin uyarısıyla hapis cezasının devam etmesi kararlaştırılır (Hüseyinoğlu, 2011: 70).

2. YENİ KAFKASYA DERGİSİ

Yeni Kafkasya Dergisi 1923-1927 yılları arasında Mehmet Emin Resulzade'nin öncülüğünde toplam 95 sayı olarak İstanbul'da çıkarılmıştır. Dergide birçok önemli problem ele alınmış, yazarlar tarafından çözüm önerileri getirilmiş, bağımsız Azerbaycan davasının mücadelesi yürütülmeye çalışılmıştır.

Yeni Kafkasya Azerbaycan muhaceretinin ilk dergisidir. “Azerbaycan milli mücadelesinin ve istiklal davasının çeşitli safhalarını özelliklerini, bu mücadelede ne gibi problemlerle karşılaşıldığını, muhaceret neşriyatının Bolşevik Rusya, Azerbaycan ve Türkiye üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu öğrenmek” bakımından son derece önemli bir kaynaktır (Akpınar vd, 2017: 12).

Dergi Latin harfleriyle uzun ve titiz süren bir çalışmanın sonunda değerli hocalarım Prof. Dr. Yavuz Akpınar, Dr. Selçuk Türkyılmaz ve Dr. Yılmaz Özkaya tarafından dört cilt halinde Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin kuruluşunun 100. Yılına İthafen 2018'de yayımlanmıştır. Ayrıca 2017'de “Mehmet Emin Resulzade'nin Yeni Kafkasya Yazıları” ismiyle yine aynı kişiler tarafından ayrı bir kitap olarak basılmıştır.

Yeni Kafkasya ile Azerbaycan ve Sovyet yönetimi altındaki Türklerin problemleri, haklı görülen davaları savunulmuştur. Dergide Azerbaycan muhaceretinin fikir ve siyasette öncüsü olan Mehmet Emin Resulzade'nin yazıları yanında Ahmet Cevat, Emin Abid, Hüseyin Cavid'in şiirleri, Mirza Bala Mehemmetzade, Ali Merdan Topçubaşı gibi istiklal mücadelecilerin makaleleri de vardır. Ayrıca Zeki Velidi Togan, Sadri Maksudi Arsal, Abdullah Battal Taymas, Ayaz İshaki gibi İdil Urallı aydınlar da milli davaya katkıda bulunmuşlardır. Bununla birlikte dergide müstear isimler de yer almakta olup bunların kimlikleri bilinmemektedir. Bu isimler taktik gereği açıklanmamıştır. Bu durumu Resulzade, kendisi gibi muhacerette bulunan Azerbaycanlı aydınlardan Ceyhun Hacıbeyli'ye gönderdiği 19 Temmuz 1925 tarihli mektupta “... Biliyorsun ki Yeni Kafkasya'nın bütün ağırlığı, münhasıran uhdemdedir.” (Akpınar vd, 2017: 29) şeklinde belirtilmiştir.

26 Eylül 1923 tarihinde ilk sayısı çıkan derginin 15 Ekim 1927’de 95. sayısı çıkmış ve yayın hayatı son bulmuştur.

3. EMİN ABİD’İN YENİ KAFKASYA’DAKİ MAKALELERİ

Emin Abid’le ilgili tarafımızca yapılan incelemede Yeni Kafkasya dergisinde “İstiklal Şehitleri” (1) başlığıyla üç makale yayımlanmıştır. İlk makalesi Yeni Kafkasya’da yer alan ilk yazısıdır. 1 Teşrinisani 1339/ 21 Rebiülevvel 1342 / 1 Kasım 1923 tarihli yazısında Emin Abid, Azerbaycan’ın milliyetperver aydını Firidun Bey Köçerli’nin komünistler tarafından katledildiğini anlatmıştır. Firidun Bey’in kısa hal tercümesini verdikten sonra Azerbaycan edebiyatına katkısı belirtilmiştir. Emin Bey, mezarının bile nerede olduğu belli olmayan Firidun Bey Köçerli’ye yapılanların mutlaka intikamının alınacağını şu sözlerle vermiştir:

“... Çok geçmeden Azerbaycan afakını kanla boyayan Moskof süngüsü, bütün milliyetperver Türk gençleri gibi Firidun Bey’in alınına da kızıl yazılarla “idam!” diye yazdı. Siyasetle faal alakası olmayan bir muallimin medeniyete yakışmayacak bir surette parçalanması, Türk münevverliği, bilhassa Türk muallimliği için büyük teessüratı muciptir. Fakat bize yegane teselli veren şey bugün taştan bir mezarı bulunmayan ve nerede defnedildiği bilinemeyen Firidun Bey’in milliyetperver Azeri gençlerinin kalbine gömülmesidir. Hiç şüphesiz büyük bir hediye verdiği balalar er geç babalarının intikamını alacaktır (Gültekin, 2018: 44).”

Emin Bey’in ikinci yayımladığı 1 Kanunievvel 1339/ 24 Rebiülevvel 1342/ 1 Aralık 1923 tarihli yazı “İstiklal Şehitleri” (2) başlığı taşır. Bu makalede Muallim Kabulzade İslam Bey ele alınmıştır. İslam Bey Azerbaycan’ın ilerlemesinde önemli rol oynayan aydınlardandır. Makalede, genç yaşta Bolşeviklerin vahşice katline uğrayan milliyetperver aydın İslam Bey’in Azerbaycan’da mühim işler yaptığı belirtilmiştir. Türk çocukları için hikâyeler yazmanın yanında makaleler de neşretmiştir. Müsavat partisinin faal çalışanı olmakla birlikte Sefa Maarif Cemiyetinde de görev aldığı anlatılır. Yazının sonunda öfkenin sesini yükselterek “Sırf ilim ve maariife hizmet eden bu Türk muallimini parçalamaktan çekinmeyen alçakları bizimle beraber hiç şüphesiz bütün cihan-ı medeniyet de tel’in edecektir!” der (Gültekin, 76).

Emin Bey’in üçüncü makalesi uzun bir aradan sonra yazılmıştır. Bu arada Yeni Kafkasya dergisinde şiirler yazmıştır. Yeni Kafkasya’daki son makalesi “İstiklal Şehitleri” (3) başlığıyla 27 Nisan 1340/ 22 Ramazan 1342/ 27 Nisan 1924 tarihinde yayımlanmıştır. Makalede Bolşevikler tarafından idam edilen Mürselzade Piri Bey’in daha otuz yaşında olmadığı vurgulanarak idarenin acımasızlığını eleştirmiştir. Emin Bey, Piri Bey’le yaşadığı bir anısını da burada paylaşarak onun unutulmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Mürselzade Piri Bey’in, kurşunu yedikten sonra “Yaşasın İstiklal” sayısıyla son nefesini verdiğini ve Bolşeviklerce cesedinin denize atıldığını söyler (Gültekin, 239). Derginin bu sayısında Piri Bey’in bir de küçük fotoğrafı eklidir.

Yazının sonunda Piri Bey'in yaptığı hizmetlerin hiç unutulmayacağı, her zaman minnetle yâd edileceği vurgulanmıştır.

Emin Abid'in Yeni Kafkasya dergisinde belirttiğimiz makaleleri, Azerbaycan'ın hürriyetine, modernleşmesine katkıda bulunacak kişilerin Ruslar tarafından katledildiğini haykırmak şeklindedir. Milliyetçi bir ruhla yazan Emin Abid'in şiirlerinde de bu durum hissedilir.

4. EMİN ABİD'İN YENİ KAFKASYA'DAKİ ŞİİRLERİ

Emin Abid'in Yeni Kafkasya'daki şiirleri için yaptığımız incelemede 21 şiirine rastladık. Bu şiirlerin duygu yoğunluğunun üst seviyede olduğu zaman yazıldığını tahmin etmek çok da zor değildir. Azerbaycan'ın haksız yere işgal edilmesini bir türlü içine sindiremeyen Emin Bey, isyanını şiirleriyle anlatmaya çalışır. “Vatanım ve Aşkım”, “Bir Turan Yolcusu Diyor ki”, “Bayrağım ve İstiklalim”, “Sevgili Bakü”, “Buzlu Cehennem”, “Azerbaycan İstiklali” gibi şiirlerin başlıkları bunlardan sadece birkaçıdır. Resulzade *Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı* kitabında Emin Abid'in (Azerbaycanlı Gültekin) şiirlerini “*hakikî millî-inkılap hamlesinin neşideleri*” (Resulzade, 1984: 36) olarak görmektedir. Azerbaycan'ın önemli aydınlarından olan Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu da onun şiirleri için “*Gültekin Bey'in şiirlerinin kuvveti ve gücü, siyasî matbuatımızdan daha çok rağbet görmüştür .*” (Caferoğlu, 1932: 46). diye niteler.

Emin Abid'in “Gültekin” imzasıyla Türkiye'de yayımlanan şiirleri ona büyük şöhret kazanmakla birlikte onu, bütün Türk dünyasında İstiklal şairi gibi de tanıtmıştır. Bolşevizmin Azerbaycan'da baskı kurduğu zamanda hürriyet isteğini haykırmaktan geri durmamıştır. Erzurum 1924 notu ekli “Tar Sesleri-Bolşevik” isimli şiirinde yapılan zulümler ele alınmış; fakat gösterilen direnmeyle yakın zamanda Bolşevik'in biteceği belirtilmiştir.

*Bürüdü bir korkunç yel gibi bizi,
Bu dağlarda oldu duman Bolşevik.
Kanlara boyandı Hazar denizi,
Vermedi kimseye aman Bolşevik.
Bolşevik atını sürdü Arasa,
Oğulsuz analar battılar yasa;
Ey aziz kardeşler, bu yıl olmazsa,
Gelecek yıl olur viran Bolşevik (Gültekin, 1999: 60).*

Emin Abid'in İstiklal şiirlerinin bir kısmı Yeni Kafkasya'da daha sonra ise 1928'de “İstiklal Uğrunda” şiirler mecmuasında yayımlanmıştır. 1948'de Mirzabala Memmedzade tarafından Emin Bey'in bir şiirinin ismi olan “Buzlu Cehennem” kitabında basılmıştır. Türkiye'de basılan bu kitap Emin Bey'in ilk kitabıdır.

Mirzabala tarafından yazılan “Gültekin” ön sözünde Emin Bey’in şiirleriyle ilgili “Azerbaycan Türklerinin milliyet, hürriyet ve istiklal uğrunda kızıl Rus emperyalizmine karşı kanlı savaşını şiir vadisinde temsil eden muhacirlerden muhacerette yetişenlerin başında yer alır.” (Gültekin, 1948: 3) diyerek yüksek kıymetlendirir. *Buzlu Cehennem* kitabındakiyle Yeni Kafkasya’daki şiirlerini karşılaştırmaya gittiğimizde kitapta yalnızca bir şiirin yer almadığını gördük. Bu şiiri “Bir Turan Yolcusu Diyor ki!” başlığı taşımaktaydı. Mirzabala Memmedzade’den sonra Ali Şamil Hüseyinoğlu tarafından 1999’da yayımlanan “Buzlu Cehennem” kitabında da aynı şiirin olmadığını fark ettik. 28 Mayıs 1340/ 23 Şevval 1342/ 28 Mayıs 1924 tarihli Yeni Kafkasya’da yayımlanan bu şiir değerlendirilmesiyle birlikte tarafımızca verilecektir.

Emin Bey’in Yeni Kafkasya’daki ilk şiiri derginin ilk yılı 6. Sayısında “Anneme” başlığıyla yayımlanmıştır. Şiir her ne kadar anneye olan özlemi anlatıyor gibi görünse de Azerbaycan’dan ayrı kalmanın hüznünü ve vatanına olan hasretini vurgular. Emin Bey’in şiirlerinin hemen hepsinde vatan, hürriyet, hasret, bayrak temaları vardır. Bu şiirinde de Emin Bey, Azerbaycan’dan uzak olmanın verdiği ruhsal sıkıntıyı, annesinden yapmasını istedikleriyle gidermeye çalışır. Sevgilim diye nitelendirdiği Azerbaycan’ı annesinin doya doya bağrına basmasını ister.

...Sevgilimin ismi: Şen Azerbaycan
Azerbaycan benim güzelim, anne!
Azerbaycan benim emelim, anne!
Git onun bağrına yüzünü sür de
Rus’un çiğnediği toprağını öp;
Azerî oğlunun büyük ümide,
Gömdüğü üç renkli bayrağı öp... (Gültekin, 2018: 90)

Bu şiirle ilgili 1 Aralık 1923’te Yeni Kafkasya’da verilen haberde “*İstanbul Darü’lFünun talebelerinden Fevzi Bey, Gültekin’in ‘Anneme’ nâm parçasını müessir bir ifade ile inşat ederek hazirun tarafından alkışlandı*” (Yeni Kafkasya, 2018: ?) şeklinde bir anekdot yer almıştır. Bu bilgi bize bu şiirin o dönemde bestelendiğini ve bilindiğini de göstermektedir.

Emin Bey’in Yeni Kafkasya’da çıkan ikinci şiiri 1 Mart 1340/ 24 Recep 1342/ 1 Mart 1925 tarihinde “Ağla Güzel Gelin!” başlığıyla yayımlanmıştır. Gelinin nişanlısı, Ruslar tarafından öldürülmüştür. Bu içler acısı duruma hem Azerbaycan hem de Hazar Denizi yas tutmaktadır. Şairin tahayyülü oldukça derinlere inerken denizi ağlamakla tasvir eder:

...Gözyaşlarıyla in her gön sahile,
Bağrı kanla dolan Hazerle dertleş.
Dalğalar üzgündür bin iniltiyle,
Ağlayan denize sen de ol bir eş.
Git de, bir damla gözyaşı takdim et

Nişanlını vurup öldüren rusa

De ki: yarım için bu-olsun diyet,

Kendi gitti, bari mezarı dursa!...(Gültekin, 2018: 165).

Emin Abid'in üçüncü yayımlanan şiiri *Kafkas Türküsü: Gürcü Kardeş* başlığı taşır. Şiirin altında Kazvin 1924 notu yer almaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki bu şiir Emin Bey İstanbul'da olmadığı bir vakitte kaleme almış, ancak aynı yıl Yeni Kafkasya'da yayımlanmıştır. Bazı şiirlerinin altında böyle notlar konulmuştur. Emin Bey'in bu şiiri yazmaktaki amacı Rus zulmüne engel olmak için Gürcü kardeşlerle birleşmek olarak açıklanabilir. Şiirin ilk mısraında Şair "Gürcü kardeş ver elini" diyerek bir el uzatmış ve birlik istemiştir:

...Gürcü kardeş, ver elini

Kurtaralım Kaf ilini;

Moskof gelip aldı, kaçtı

Yurdumuzun gözelini.

Mezar bize bir eş olsun,

Ruhlarımız kardeş olsun.

Karanlıktı.. biz bir hiçtik..

Dar yollardan geldik, geçtik

Ayrı durmak yakışır mı?

Bir pınardan şerbet içtik... (Gültekin, 2018: 200).

Emin Abid'in Yeni Kafkasya'da sonraki şiiri 27 Nisan 1340/22 Ramazan 1342/ 27 Nisan 1924 tarihinde "Vatanım ve Aşkım" başlığıyla yayımlanmıştır. Şiirin altındaki notta Kazvin 1924 yazmaktadır. Bu şiirde vatana olan aşkını adeta haykırır şekilde Rus'a bağırır. Yapılanların kendisi ve milleti tarafından asla unutulmayacağını belirten şair, vatana olan sevdasının topla tüfekte yıkılsa da içindeki imanla ruhen asla yıkılamayacağını vurgular.

*... Güzel ufuk çevrildi kızıl çenberle,
Bense hala gamla... Hala kederle...
Hala beklemekteyim batan güneşi,
Vicdanıma doğacak yegane eşi...
O toprak ki kökünden Türk bir diyardır;
O şimdi rusun elinde zulme düşürdür
Ey yurdumun üstünde titreyen gölge,
Bil ki, mahkumsun elbet ben de ölmeğe.
O sevimli vatana saldırdığın gün
Tarihimin göğsüne saplandı süngün;
Ben yaptığın vahşeti unutsam bile*

*Tarihim bildirecek nesilden nesle..
Topunla, tüfeğinle beni korkutma,
Bugün nişan aldığın kalbi unutma!
Vücut yıkarsın, iman öldüremezsın,
Sen git demir hisarlar arkasına sin!
Eğer sevmek günahsa; ben günâhkarım;
Ben aşikim, maşukam: güzel diyarım.
Eğer ben bir mücriysem, mücrim
aşkımdır,
Başarırsan, ey düşman, gel aşkıma kır
(Gültekin, 2018: 232).*

Yeni Kafkasya’da yayımlanan bir sonraki şiiri yukarıda da belirttiğimiz Buzlu Cehennem kitabında yer almayan şiiri “Bir Turan Yolcusu Diyor ki!” başlığıyla 28 Mayıs 1340 / 25 Şevval 1342 / 28 Mayıs 1924 tarihinde yayımlanmıştır. Derginin bu sayısı “28 Mayıs Azerbaycan İstiklal Nüsha-i Fevkaledesi” olarak bağımsız Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetinin kuruluş yıl dönümüne ithaf olunmuştur.

Emin Abid derginin bu sayısına iki şiir göndermiştir. Diğer şiirinin ismi “Bayrağım ve İstiklalim”dir. Her iki şiir de derin bir milli hisle yazılmıştır. “Bir Turan Yolcusu Diyor ki” şiiri milliyetçi şairin duygularını terennüm etmektedir. Azerbaycan’ın ve genel olarak Şark’ın tekrar canlanması Türkler sayesinde olacaktır. Şiir şu şekildedir:

بر توران یولجیسی دییورکه :

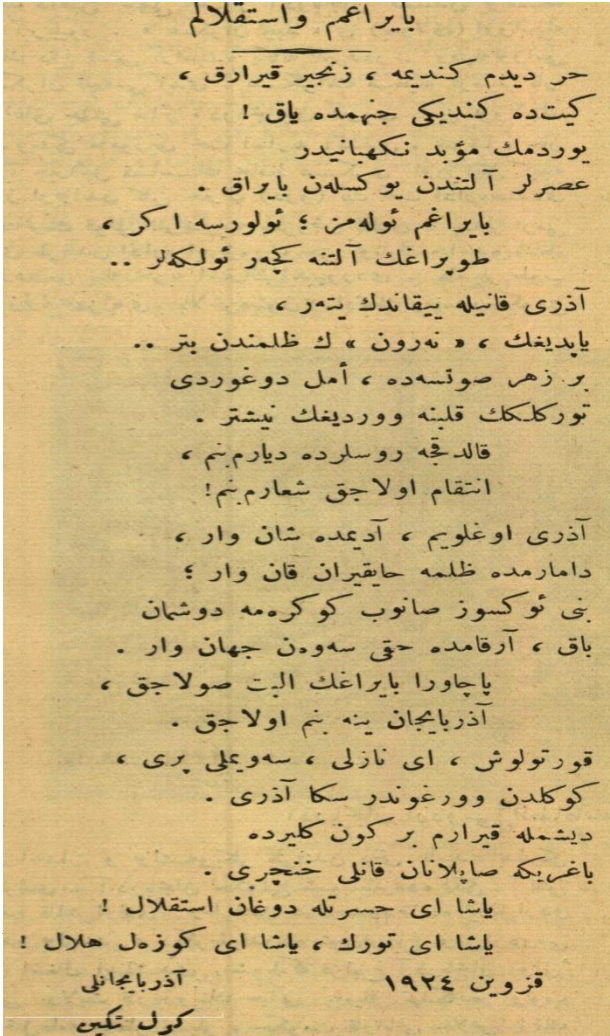
چوق طولاشدم اسکی شرقک ثولی ، حسسز یوردینی
صنبح اولمشدی ، فقط بنه بر او یانیق کورمه دم .
آ کلمازدی کیمسه اونک او شهبهلی دردینی
آ غلامزدی اوکا کیمسه ، قلبی یانیق کورمه دم .
دیدیلرکه موکسز شرقک خزن کورمش باغنده
یکى باشدن قزل کوللر ، یاسمنلر آچاجق ؛
بو قارانلق کیجه لک ایصسز ، دوتقون چاغنده
آ لاس ییلدیز طوغه جق ده ، افقه یالدیز صاچاجق .
دیدیلرکه آذربایجان تورکلرینک ایلنده
اسکی آتش ییکی باشدن آلاولاش جوشمشدر ،
وحشی قافئاس طاغرینک او بوکولمش ییلنده
بر تورک اوغلی طالعنک آرقاسنجه قوشمشدر .
أوهت ، أوهت ، بر کون شرقه کیمه اولان بو ئونک .
ینه بر کون آتشیله ، آلاویله یاناجق ،
پوتون توران ، اوغوز نسلی ، حتی پوتون شرق بلکه
ینه اونى تقدیس ایله زیارتگاه صانا ق .
ای تورک اوغلی ، سنی تا کرک شرقه هادی کوندردی .
پاتمش یوردی قارداش کبی دیترت ، قالدیر ، او یانیدیر .
یکى ، مسعود بر حیاته دعوت ایله هر فردی
پورکنده سوئمه جک بر طبیی اود یانیدیر !...
**

Bir Turan Yolcusu Diyor ki
Çok dolaştım eski Şark'ın ölü, hissiz yurdunu
Sabah olmuştu; fakat yine bir uyanık
görmedim.
Anlamazdı kimse onun o şüpheli derdini
Ağlamazdı ona kimse, kalbi yanık görmedim.
Dediler ki öksüz Şark'ın hazan görmüş
bağında,
Yeni baştan kızıl güller, yaseminler açacak,
Bu karanlık gecelerin ıssız tutkun çağında,
Elmas yıldız doğacak da ufka yıldız saçacak.
Dediler ki Azerbaycan Türklerinin elinde
Eski ateş yeni baştan alevlenmiş, coşmuştur.
Vahşi Kafkas dağlarının o bükülmüş belinde,

Bir Türk oğlu talihinin arkasınca koşmuştur.
 Evet, evet bir gün Şark'a Kâbe olan bu ülke,
 Yine bir gün ateşiyle aleviyle yanacak,
 Bütün Turan, Oğuz nesli, hatta bütün Şark, belki
 Yine onu takdis ile ziyaretgâh sayacak
 Ey Türk oğlu, seni Tanrın Şark'a hâdi gönderdi.
 Yatmış yurdu kardaş gibi titret, kaldır, uyandır.
 Yeni mesut bir hayata davet ile her ferdi
 Yüreğinde sönmeyecek bir tabii od yandır.

Derginin aynı sayısında yayımlanan diğer şiiri “Bayrağım ve İstiklalim” şiiri bayrağa ve hürriyete olan aşkını dile getirir. Şairin Rus işgali altındaki Azerbaycan’ın tekrar bağımsızlığına kavuşacağına olan inancı tamdır. Şiirde şairin şiarı olarak “İntikam” vurgulanır. Aslında Emin Bey’in 1914’te Dirilik dergisinde yayımladığı “İntikam” şiiri de vardır. O şiirde de Vatanımı işgal edenlere karşı intikam almak gerektiğini belirtir:

Yuhlamıştım dün gece, gördüm deyirler kim bana:
 Tutmak istersen cihanda sen de ger âli makam,
 Gafllet etme! Kalk ayağa! Düşmen bidenden
 İntikam al! İntikam al! İntikam al! İntikam (Hüseyinoğlu, 2011: 73)!

Dirilik dergisindeki bu şiirden on yıl sonra Yeni Kafkasya’da yayımlanan “Bayrağım ve İstiklalim” şiiri Mehmet Emin Resulzâde tarafından da önem arz eder. “Davanın hakkaniyetine ve uğrundaki mücadelenin üstün geleceğine bağlanan ümit Emin Abid’in şiirlerinde adeta dinî bir kutsallık mahiyeti taşır” (Resulzade, 1984: 36) diyerek sözlerine bu şiirle örnek gösterir. Şiirin altındaki notta Kazvin 1924 yazılıdır.

Bayrağım ve İstiklalim

Hür dedim kendime, zincir kırarak,
 Git de kemendini cehennemde yak!
 Yurdumun müebbet nıgehbanıdır
 Asırlar altından yükselen bayrak.
 Bayrağım ölemez; ölürse eğer

Toprağın altına geçer ülkeler...
 Azeri kanı ile yıkandın yeter
 Yaptığın Neron'un zulmünden beter...
 Bir zehir sunsa da emel doğurdu
 Türklüğün kalbine vurduğun neşter.
 Kaldıkca Ruslarada diyarım benim;
 İntikam olacaktır şiarım benim!
 Azeri oğluyum, adımda şan var;
 Damarımda zulme haykıran kan var;
 Beni öksüz sanıp kükreme düşman
 Bak arkamda hakkı seven cihan var
 Paçavra bayrağın elbet solacak,
 Azerbaycan yine benim olacak!
 Kurtuluş... ey nazlı, sevimli peri,
 Gönülden vurgundur sana azeri.
 Dişimle kırarım bir gün gelir de
 Bağrına saplanan kanlı hançeri
 Yaşa ey hasretle doğan istiklal!
 Yaşa ey Türk, yaşa ey güzel hilal Azerbaycanlı Gültekin Kazvin 1924
 (Gültekin, 2018: 265)

Emin Bey'in 1 Temmuz 1340/29 Zilkade 1342/1 Temmuz 1924 tarihli Yeni Kafkasya dergisinin 19. sayısında yayımlanan şiiri "Moskova" başlığı taşır. Bu şiirde Sovyet idarecilerin-orduların yaptığı zulümler tasvir edilir. Büyük bir öfkenin hâkim olduğu şiirde Moskova kan emicilikle, ölüm saçmakla, yurt dağıtmakla, vahşilikle suçlanmaktadır.

O bir ölüm saçan alevden diyar
 Yaklaşma ey insan, kalbini yakar.
 İçtiği kan evet, o kadar çok ki
 Toprağı sıksan, kızıl kan akar.

O bir yığın pıhtı, o bir leş kokan,
 Yerin sinesinde iğrenç bir çiban;
 Uzaklaş, senin de bulaşır elin
 Ey saadet diye haykıran cihan!
 Kaç tarihe "artık gitme, dur!" dedi:
 Kaç topa kaç yurdu "vur dağıt!", dedi,
 Taşların altından yalvaran sese

*Süngüyü gösterdi, “hak budur!” dedi:
Kafası yılanla, çiyarla dolu
“İncil”in yol azmış, serseri oğlu
Kudurmuş denizler kadar kızdı da
Kapattı Doğuya giden tek yolu.
O kandan, kemikten yoğrulan yerin
Elbette olacak senin makberin;
Gün gelir hilale baş eğer yine
Gük bayrağı open mağrur burçların
Sen ey hiyanete, zülme bir yuva,
Ey kızıl Moskova, vahşi Moskova!..(Gültekin, 2018:307)*

Emin Bey’in Kazvin 1924 notuyla yazdığı ve derginin 21. sayısında yayımlanan bir diğer şiiri “Çeka”dır. Çeka, Sovyet döneminde Rusya’nın ilk haber alma istihbarat teşkilatıdır. Lenin tarafından 20 Aralık 1917’de kurulmuş, daha sonra teşkilat birtakım değişikliğe uğramıştır. Çeka, rejime karşı olanları izlemek, sürgüne göndermek ve onları katletmekle görevli bir örgüttür. Azerbaycanlı bazı genç aydınlar bu örgüt tarafından alıkonulmuş, onların işkence odalarında birçok işkenceye maruz bırakılmıştır. Derginin yine bu sayısında şiirin üzerinde yer alan kim tarafından yazıldığı belirtilmeyen makalede Çeka’nın birçok Azerbaycan Türk’ü genç aydını Moskova’ya sürgüne gönderdiği bilgisi verilmiştir. Bu kişiler; İsrafilzâde Nasrullah-İktisat Fakültesi talebesi, Musazâde Kurban-Şark Fakültesi talebesi, Mehemmedzâde Abdulvahab- Şark Fakültesi talebesi ve Bakü Sanayi Mektebi Muallimi; Rahimzade Ağa Selim-Sabık Azerbaycan ordusu zabitanı; Alizâde Ağa Kerim-Ali Sanayi Mektebi Mühendislik Fakültesi talebesi; Yusufzâde Ali-Paris Mekteb-i Siyasisinden mezun genç sair ve muharrir; Babazâde Ali Hasan-Birinci Hükümet Matbaası müdürü; MikailofKerbelayı Veli; İbrahimli Ağa Mehemmed-Bakü Cemiyet-i Hayriyesi hadimleri sürgüne gönderilmiştir. Makalede ayrıca Çeka’nın yaptığı zulümlere karşı gençlerin dirençli duruşuyla ilgili şu bilgilere de yer verilmiştir:

“Aylarca en fena muamelelere ve en gaddar işkencelere katlandıktan sonra sefalet ve verem yatağına sürülen bu gençler, Azerî münevveranının millî mefkûreyi hakkıyla benimsemiş genç nesli teşkil ediyorlar. Yegâne günahları lisanlarını, edebiyatlarını, halklarını iyi bildiklerinden Azerî mefkûresine, milliyet aşkına merbutiyetleridir. Bu merbutiyetleri içindir ki yabancı istila kendilerini bu kadar sevdikleri doğma muhitten alarak şimalin donuşlarında mahvetmek istiyor. Fakat Azerî milliyetperverliğinin aşkını göğüslerinde taşıyan bu ateşli gençler emeklerinin heder olmadığına şüphesiz ki kanidirler. Bu kahraman gençlerin duyduğumuz bütün o cehennemi mezalime karşı gösterdikleri sebat, halk meyanında pek büyük heyecanı mucip olmuş, herkeste milli iradenin tekrar tahakkuk edeceği hakkında kâmil bir kanaat hâsıl eylemiştir (Yeni Kafkasya, 2018: 333).”

Emin Bey, konuyla ilgili şiirinde cellathâneye giren bu gençlerin hayatla bağlarının tamamen kesildiğini belirtir. Bu odaların mezardan farkı yoktur. Ortaçağ'dan kalma bu karanlık zihniyetin yeniçağda da devam ettiğini vurgular.

*İçinde zehirden bir hava esen
Yokluğun sihirli bir diyardır;
Yolcu içerisine girmek istersen,
Hayatından ümit kes de öyle gir.*

*Tavanı ihtizar, yeri işkence,
Divarlarında renk: vahşetin içi.
Erkek çocukları orda her gece
Sıra ile uyutur süngü ninnisi!*

*“Ben hayat isterim!” diyen başlara
O, muzlim ağzını açmış bir mezar;
Kurun-u vusta nın asr-ı hazıra
Göndermiş olduğu kanlı yadigar (Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 333).*

Emin Abid'in 15 Ağustos 1340/17 Muharrem 1343/15 Ağustos 1924 tarihinde Erzurum 1924 notuyla yazdığı “Aldı Gitti” başlıklı şiir, Azerbaycan'a ithaf edilmiştir. Azerbaycan'ı cennete benzeten Abid, memleketinin yabancılar tarafından alındığını anlatmaya çalışır. Sevgilisinin kendi memleketinde gurbet yaşadığına da işaret eden şairin kalbi elem doludur.

*Gönül bahçesinde bir gonca vardı
Onu da bir zalim yel aldı, gitti.
Orada her sabah şebnem ağlardı,
Şimdi o cenneti sel aldı, gitti.
Azeri kızı, ey nazenin güzel,
Ne oldu bizleri yaşatan emel?
Öpüp koklamadan, yabancı bir el
Saçından iki üç tel aldı, gitti.
Ey kalbine elem dolan sevgilim,
Her adımda gönlü solan sevgilim,
Öz yurdunda garip olan sevgilim,
O yuvanı hangi el aldı gitti (Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 349)?*

Yeni Kafkasya'nın 1924'te yayımladığı 24. sayısı, Azerbaycan istiklalinin Bakü'de fiilen kuruluşunun ve bütün Azerbaycan Türklüğünün kurtuluşunun altıncı senesi olması sebebiyle “Bakü” temasıyla öne çıkmıştır. Emin Abid Bey de 15 Eylül Bakü'nün kurtuluşuna ithafen “Sevgili Bakü'ye” şiirini bu sayıda yayımlamıştır.

Ayrıca 15 Eylül Yeni Kafkasya'nın yayın hayatına başladığı tarihtir. Bakü 15 Eylül 1924'te Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa komutasındaki Mehmetçikler tarafından kurtarılmıştır. Dergide Azerbaycan'ın istihlasına koşan Nuri Paşa'nın ve Bakü'ye ilk ayak basan alay kumandanı Mürsel Paşa'nın fotoğraflarına yer verilmiştir. Erzurum 1924 notuyla yazılan şiir düşman işgalinden kurtarılan Bakü için dökülen kanların helal olduğuna vurgu yapar. Emin Abid, vatanının işgal altında kalmasındansa halkla beraber yanmasını yeğler; çünkü bağımsız yaşamak yok olmak manasını taşır.

*Ey sevimli Bakü, solgunsun yine
Bir acıyan gönül yok mu derdine?
Evlatların gibi öksüz kaldınsa,
Ben yanarım sana, ey yetim nine!
Hazarın suyunda çok gözyaşım var,
Bağrına yaslanmış dertli başım var.
Dünyaya geldim ben; toprağım oldun,
Altaylardan indim; durağım oldun.
Yeşil çimeninle; mavi göğünle,
Kırmızı gününle bayrağım oldun.
Dağların mihrabım, taşın minberim,
Ben senin adına secde eylerim.
Ey kalbine matem bağlayan vatan,
Düşman kucağında ağlayan vatan,
Azmimle ben seni kurtaramazsam
Halkımla beraber sen de yan vatan!
Hür olan imanın şimdi kalkanım,
Helâl-i hakkın olsun benim al kanım (Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 382)!*

Yeni Kafkasya Dergisinin ikinci yılı ilk sayısında Emin Abid Bey, “Komünizm Dehasına” başlıklı şiiriyle yer alır. Bu şiirin başlığı altında *Türkiye'nin genç şairi Mesut Safvet*'enotu eklidir. Mesut Safvet'in Yeni Kafkasya'nın 20. sayısında (19 Temmuz 1924) yayımlanan “Sevimli Azerbaycan'a- Gültekin'e” başlığıyla yazılan şiirine nazire olarak kaleme alınmıştır. Mesut Safvet de yüreği Türklük şuuruyla dolu olan milliyetçi bir şairdir. Azerbaycan'ın Rus işgali altında olmasından son derece müteessir ve öfkeli. Gültekin'e ithaf ettiği şiirde acılarının ortaklığına işaret eder. İşgal altındaki Azerbaycan ikisinin de kanayan varasıdır.

*Ey güzel belde, kuduz zulme tahammülle dayan,
Hakk için hep yüce hürriyet için aşk ile yan!
Kes enini, sana cenk türküsü ancak yaraşır,
Çünkü göğsün yine şahinde olan kalbi taşır.
Ey güzel belde, yeter, ağlama kalbim kanyor.
Yine ruhum acı ye'sinle senin çalkalanıyor.
Çünkü Türk'üm, duyarım ye'isini herkesten iyi,*

*Biz de çektik kaç uzun yıl, o çekilmez çileyi.
İşte candan ka'imın kalbine çoskun dileği;
Kıracak vahşeti elbet yine hakkın bileği.
Şanlı Moskof kudurup çiğnemek isterse eğer,
Şimşek ol, zulmünü titret; demir ol göğsünü ger.
Kalbinin fişkırarak böyle oldukça kanı,
Boğuver kahr ile hürriyet için hor bakanı.
Yaşı dindir, gözünün sönmesin imanlı ferî;
Kanlı göğsünde oturdukça şenaat neferi,
Kılıcın girmesin asla ey aziz belde kına,
Yine koşsun, yürüsün, ordun akından akına (Mesut Safvet, 2018: 321).*

Emin Abid Bey'in şiirinde komünistlerin yaptığı zulme boyun eğmeyeceği vurgulanmıştır. İstiklal onun için en önemli değerdir. Kendisine tahakküm edecek olanlara bir karşı çıkış vardır. Şiirin son dizeleri esarete mahkûm edilmiş bir milletin hür yaşayabilmesi için bir isyanın gür sesini ortaya koyar:

*... Bana
Tahakküm etmekle hakkın var mı?... Yok.
Bağırarak istersen, dağ orman pek çok.
Ey âdemoğlu,
Ey hırsın kulu,
Sen bana tahakküm eyleyemezsin.
Sesin bir ruh gibi ufukta gezsün.
Madem ki kafam var, bir dimağım var,
O benim gövdemi daima arar.
Eğer hâkim olmak istersen bana
Bulaştır elini kana;
Önce başımı kes, kalbimi yırt, at,
Sonra cesedime zulmünü uzat!
-Dışarıda gece var,
-Sus: Ölüm ve mezar...
... Serbest ve mağrur
Yaşayabilmek için
Kardeşçesine sevmek, söylemek için
Gidebilsem cihanın maverasına
Tükürüp insanların pis dünyasına;
Gidebilsem şu yerden uzak, çok uzak...
Ah, bir avuç serbest, azade toprak!
Yaşayım daima azade olarak (Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 12)!*

Emin Abid'in Yeni Kafkasya'daki diğer şiiri "Tar Sesleri-Bolşevik" ismiyle derginin altıncı sayısında yayımlanmıştır. Şiirle ilgili değerlendirme yukarıda belirtilmişti. Derginin yedinci sayısında Emin Abid Bey, Azerbaycanlı komünistlere sesini yükseltmiş, onları eleştirmiştir. Azerbaycan'da komünist yanlısı birçok kişi Rus idaresi lehine kendi soydaşlarına zulmetmiştir. Emin Bey şiirde oldukça açık bir dil kullanmış, Azerbaycanlı komünistler tarafından yapılan yanlışları ortaya koymuş; bundan kurtulmanın yolunu da açıklamıştır. "Azerî Komünistine" başlığı taşıyan şiirin altına Erzurum 1924 tarihi eklenmiştir.

*Düşün her adımda gittiğin yolu
Zavallı babamın ey nankör oğlu;
Öyle bir yabancı yerde kaldın ki,
Gözlerde sen o kadar alçaldın ki,
Sana kardeş demek isterse dilim,
Bana töhmet eder milletim, elim...
Hani kendi kanın, benliğin hani
Arkadaş olduğun düşmanı tanı.
Bin fikre, hiyleye aldandın yeter,
Çık cihana kendin kendini göster;
Düşün, yaşa ancak kendi kafanda.
Alev söndürülemez kılıçla, kanla.
Elinin kanını artık git, yıka,
Kardeş yurdu olsun kurduğun "çeka"
Sen nesen, necisin, kimin oğlusun?..
Bir çin felsefesinin adi kulusun...
İnsan öldürerek insanlık satan
Ne söylerse, bütün yalandır, yalan.
İnsanlık pek derin, geniş bir ova
Görmek için gökte kurmalı yuva
Anlamak istersen, işte yol açık,
Milliyet denilen şahikaya çık;
Bu yüksek tepeden görülür elbet
Büyük beşeriyet denilen cennet (Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 108)!*

Emin Bey'in, Yeni Kafkasya'da yayımladığı 12 Şubat 1341/21Recep 1343/12 Şubat 1925 tarihli "Kızıl Rus Şairine" başlıklı şiiri Sovyet Rusya'ya ve şairlerinden Maksim Gorki'ye büyük bir öfkeyi içermektedir. "Maksim Gorki'ye İthaf" alt başlığıyla yayımlanan şiirde Şark'ın, Kafkas'ın, Tebriz'in, İdil'in ve buralarda yaşayan halkın dehşete düşüren manzarası tasvir edilir. Halkın ıstırap içinde kalmasının nedeni Rusya'dır. Rusya'nın önemli yazar-şairi olan Gorki, devrimci hareketin yanında yer almış, eserlerini sosyalist bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Emin Bey Gorki'nin gerek şiirlerini gerekse romanlarını okuduğundan olsa gerek ona adeta ateş püskürmektedir.

Oldukça uzun olan şiir, Rus esareti altındaki memleketinin acı tablosunu göz önüne getirmektedir. Şiirin özellikle son dizelerinde özelde Maksim Gorki'ye genelde ise Rusya'ya bir uyarı yapıldığına şahit olmaktayız. Emin Bey'in İstiklâl'e olan inancı her daim tamdır ve şiirin sonunda bunu korkusuzca gür sesle bağırılmaktadır. Erzurum 1925 notuyla yayımlanan şiir şu şekildedir:

*Baksan bile, onu sen göremezsin,
"Ural"ı geçemez yalancı sesin.
O, benim babamın yattığı yerdir,
Duyduğu gam, yalnız beni inletir...*

Sen

*Eğer hakiki bir insan değilsen,
Şu kulübecikte aç yatan kadının
Gözlerinden akan*

Kan

*Dolu yaşlar, yarın
Billur kadehinde şarabın olsun.
Hani,*

Daha ki

*Sen mavralara çelenk etmiştin,
İnsanlık aşkıydı inandığın din?;
Neden bağrındaki iman silindi?
Neden gözlerine perdeler indi?*

Ne kadar derdi var, bak şimdi Şark'ın;

*Kızıl gözlüğünü tak da gel yakın:
Gör ki bu göklere haykıran yerde,
Bu yanan ellerde,*

Yığın yığın insan ölüm esiri,

Onları diri yeri

Taş kemiriyorlar, toprak yiyorlar.

Yalnız bir ılık rüzgar

Onların alnında müşfik el gibi.

"Geliniz!" söylüyor yerin de kalbi.

İşte Sır Deryanın gezdiği diyar...

İşte güzel İdil bin dertle ağlar..

İşte Kaf dağının kanlı eteği..

İşte Tebrizin o solgun çiçeği..

Gururu at, kini aş,

Daha yaklaş:

Taşı düşmüş bir mezar..

Göğe bakan ihtiyar..

Öldürücü bir soğuk

"Anne!" haykıran çocuk.

İnilmeyen bir gelin.

Ölüm saçan gazap, kin.

Hayat için uçurum

Olan korkunç bir bodrum.

Süngüye bakan sine.

Kan ağlayan bir nine.

Kıvranan nişanlısız

Kimsesiz kalan bir kız.

Buzlar içinde insan.

Dişle tutulan bir can.

Ateş saçan bir deniz..

Adem evladı esir..

Al sana, işte bir sürü manzara!

Yaz, okut kan içen şu insanlara.

Yok... bilirim, onu sen yazamazsın,

Sen göremezsin, sen anlayamazsın,

Çünkü bu gördüğün

Hazin manzaralar hep Şark'a mahsus,

Ve çünkü sen bugün

Hakiki humanist değilsin, ey Rus!

Bunu, evet, bunu ben duyarım, ben..

Ben ki milletimin dertli göğsünden

Yükselen bir ruhum;en küçük şiirim,

En hakir yazımla Şark'ı severim.

Varsın senin altın başlı kalemin

Bugün mahvedilen Şark'ı sevmesin,

Hakikat demekten çekinen ağzın

Hiç korkmazsınız

Türkün aleyhinde emirler versin,

Her anda bin Şarklı düşsün, gebersin..

Sakın, kımıldama, sus!

Çünkü böyle diyor Rus.

İndir yüzündeki maskeyi bu an,

Çekil insaniyet denilen yoldan,

Sen topalsın kolay yürüyemezsin;

*İlhamların kızıl dünyada gezsın..
Bağır, titresin o vahşi Moskova,
Yansın Azerbaycan denilen yuva;
Yürüsün Kafkasa o buz denizi;
Söyle, ordunuz hep kemirsin bizi;
Gelsin de yine bir “Stenka Razin”*
Hazer sahilini bir daha ezsin;*

*Fakat ey
Rus denilen şey,
Biz dalgalar yenen gemicileriz,
Geliriz, yaşarız, ölür gideriz...
Korkmayız denizden, fırtınalardan,
Korkmayız ne toptan ne de mezardan,
Buldukça nefesimiz
“İstiklal” diyecek yüce sesimiz...
(Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 152-
153).*

* Meshur bir rus haydudu

Emin Abid'in derginin 11. Sayısında yayımlanan şiiri "Esireler Beldesi" Azerbaycan'ın kocasız, nişanlısız kalan kadınların ahvaline tercüme olmuştur. Şiirde, Rus işgaliyle başlayan esaretten kurtuluş yolu için "ya tam bağımsızlık ya da ölüm" şiarı ortaya konmuştur. *Esireler Beldesi* şiiriyle ilgili Yeni Kafkasya'nın 15 Haziran 1926/ 15. sayısında "Azerbaycan Halk Cumhuriyeti" devletinin kuruluşunun sekizinci yılı münasebetiyle düzenlenen törende okunduğu haberi verilmiştir: "*Dağıstanlı müteakip Gülseren Hanım, heyecan-bahş bir eda ile Azerbaycan'ın hassas şairi Gültekin Bey'in 'Esireler Beldesi' nam şiirini okuyarak alkışlandı.*" (Yeni Kafkasya, 2018: 227) Bu şiirin altında da Erzurum 1925 notu vardır.

*Onları biliriz, çok dertleri var,
Hepsinin hayattan gamdır nasibi
Onların boynunda o kumral saçlar
Duruyor esaret zinciri gibi...
Akşamın nefesi
Boğuyor kükremek isteyen sesi.
Ufuktan ufuğa kayan karanlık,
Gönüle öksüzlük yayan karanlık,
Ne kadar hazindir bu akşam yine,
Ebediyet girmiş göğün dibine..
Çağırın kızları
Gelsinler hep siyah meş'alelerle,
Gelsinler sahile binbir kederle.
...
Başlarında sorguç:
Bir kara duvak.
Alınlarında suç:
Bir sarı yaprak

Sürmedir her göze
Gölgeler kat- kat.
Her elde yelpaze:
Bir kırık kanat
Baykuşlar, ötmeyin, çekilin siz de,
Şemmet diyarı değil bu belde;
Gidiniz mezarın doğduğu ile
Gidiniz o korkunç mersiyenizle...
Şimdi gayemizin biz seyyahıyız.
Saadet gününün ilk sabahıyız.
Gecenin kalbinden geldi bir haber*

*Gölgeler yayıldı karşıya yer yer;
Döküldük yollara hep dizi- dizi,
Saçla kucakladık birbirimizi,

Gidiyoruz, bize aşkımız rehber,
Nura gidiyoruz, biz esireler...
Geliniz kardeşler yolumuz yakın,
Gecedен inecek ümide bakın.
Haydi, uzak değil hakkın beldesi,
İşte bu tepenin biraz ötesi.
Ağlamayın artık, soldu çehreniz..
Şimdiciik maksada biz ereceğiz...
Korkmayın bir şey yok, çayır inliyor..
Susunuz.. kainat bizi dinliyor..
Yürüyün çikalım kızıl çemberden
Bir "ah" götürelim Hakk'a bu yerden
Durun da bakayım..
Bir uğultu var...
Eyvah ki uyandı yine canavar..
Dinleyin sizler de... neler oluyor;
Kilise uluyor, vahşet uluyor;
Çanlar bağırtıyor, ne yapalım biz?
Offf.. yine ölüme, zulme esiriz.
Haydi, durmayınız, dağılın, ka'ın
Gizlenmek için şu mezarı açın,
Çekilin bir korkunç nida geliyor...
Felaket geliyor, bela geliyor
(Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 170-171)!*

Emin Abid Yeni Kafkasya'nın ikinci yılı 12. Sayısında yayımlanan ve hakkında çıkan ilk kitabının adı da olan "Buzlu Cehennem" şiiri Ruslar tarafından Sibiryaya sürülen Azerbaycan Türk'ü kardeşlerime alt başlığıyla ithaf edilmiştir. Azerbaycan Türklüğü Bolşevik Rusya ile istiklal ve ölüm mücadelesine girmiştir. Çeka bu mücadeleyi bozguna uğratmak için binlerce Azerbaycanlı Türk gencini muhtelif sebeplerle Sibiryaya, medeniyetten uzak, ölümün her daim yakından hissedildiği yere sürgüne gönderir. Burada ölümden daha beter olan işkenceler yapılır. İşte Emin Abid'in Buzlu cehennem dediği bu mesele ölümün anafikridir aslında. Buraya sürülen gençler vakur duruşlarından ödün vermeden hürriyet şiarını haykırarak yürürler. Emin Bey bu şiirde "ölümün korkunç yolunda demir adımlarla yürüyen, yüreği hürriyetle atan bu gençleritebrik etmektedir. Çünkü bu gençlerin arkasında "İstiklal" naralarıyla bir millet gelmektedir. Şiirin son kısmında eninde sonunda İstiklal mücadelesinin kazanılacağına olan inanç vurgulanır. Şiirin altında Kars 1925 notu yazılıdır.

*Sibiryaya, ey soğuk ve korkunç deniz,
Şimalin göğsünde uyuma sessiz,
Kalk bir misafirin geldi, dikkat et;
Sana hediyeler getirdi vahşet...
Elinin buzunu aşkla erit,
Kır acıyan kalple kucağın aç
Hediyen: bir demet sararmış yiğit,
Hepsi bitkin, hepsi hasta, hepsi aç...
Sen ey bugün yalnız katilin değil,
Hak diyen başın da kabri olan yer;
Bu solgun demetin önünde eğil,
Ona ölüm verme, hayat ve ruh ver!
Düşün ki hepsini düşman soldurmuş..
Hicran kalplerine bir damga vurmuş..
Onları yollamış bedbaht bir diyar:
Kalplerinde keder, gözlerinde nem.
Onları incitme, yetimdir onlar,
Ey soğukla yakan buzlu cehennem!
Söyle tapındığın mabudun kışa:
Kucağında çıplak uyuyanlar var;
Acısın mahvolan bu yaşayışa,
Dinsin kasırgalar, hep fırtınalar...
Soğuşun altında bir yumak gibi
Gömüldüyse kara,
Rüzgarların ılık bir kucak gibi
Açılsın onlara*

*—Offf... Bu boğucu karanlık
Nerden indi gözel yere?
Tıkandı her nefes artık
Sanki boğuluyor küre..
Yerde sürünüyor, işte: Tundura..
—Bulanık bir göğün kirli yakası
Sibiryaya, Sibiryaya.. Evet Sibiryaya;
Tabiatın o bir zalim "Çeka"sı...
Nine!
Yine
Neler düşündün ki dolu gözlerin?
Rahatsız mı yoksa seninde yerin?
Yoksa oğlunu mu sen hatırladın?
Yok... Onu düşünme, şimdi evladın
Buzlu ufukların kucağındadır,
O, en emelperver bir çağındadır;
Emdikce soğuşu, "Daha ver!" diyor...
Kalbindeki alev bak neler diyor:
Sil gözyaşlarını, dur, bekle onu;
Her donduran kışın bahardır sonu..*

*...Ve siz ey ölümün korkunç yolunda
Demir adımlarla yürüyen gençler!
Siz ey bir bir talinin gizli kolunda
Yürürken bahtı da sürüyen gençler!
Uzatınız bana siz elinizi,
Tebrik edeyim ben, yiğitler sizi!*

*Baş eğmediniz siz hak yiyenlere,
Dediniz yaşamaz Azerî haksız.
Sizi kesmek için inen hançere*

*“Hürriyet isteriz!” diye yazdınız!
Selamet yoludur gittiğiniz yol.
Güneşler doğacak izlerinizde.*

*Yalnız değilsiniz, yoldaşınız bol,
Bir imanlı millet var yerinizde.
Düşman saldırırsa da dört koldan size
Korkmayın “kurtuluş pek muhal” diye.
Biz de geliyoruz o yoldan size
İstiklal, İstiklal.. İstiklal diye.
(Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 186).*

Yeni Kafkasya dergisinin bu sayısında “Sürgün Mücahitler Faydasına” başlıklı yazıda Rus idaresi tarafından sürgüne gönderilen gençler için yardım gönderen kişilerin isimleri verilmiştir. Bu isimler arasında Emin Abid de (Gültekin) vardır:

Rus işgal hükümeti tarafından şimalî Rusya’ya sürülen genç Azerîler faydasına idarehanemize atideki ianeler gelmiştir:

<i>Yeni Kafkasya heyet-i tahririyesinden</i>	<i>1000 kuruş</i>
<i>Şair Gültekin tarafından gönderilmiştir</i>	<i>500 kuruş</i>
<i>Amasya’dan Yasin Bey tarafından</i>	<i>1000 kuruş</i>
<i>İstanbul’dan Şefi Bey’den</i>	<i>300 kuruş</i>
<i>İstanbul’dan bir grup tarafından</i>	<i>250 kuruş</i>
<i>Mecmuu</i>	<i>3050</i>

Aldığımız malumata göre Berlin’de bu maksat için 70 dolar toplanmıştır.

Derginin yine bu sayısında şiirin hemen üzerinde derginin önemli yazarlarından olan Ali Kemal’in Gültekin Bey’e “Açık Mektup” başlığıyla yazdığı övgü dolu bir yazı vardır. Bu yazıda Kemal Bey, Emin Abid’den derginin her sayısında milli his ve kuvvet uyandıran şiirlerinin mutlak surette yer alması gerektiğinden bahseder. Mektup aynen şöyledir:

Gültekin Bey’e

Sevgili Yeni Kafkasya’da intişar eden şiirlerinizi büyük bir alaka ile mütalaa ve takip etmekteyiz. Şairlik denilen fitrat-ı mevhibeyi dünyanın en muhikk ve ulvî davalarından biri yoluna vakfedebilmek bahtiyarlığından dolayı şayan-ı tebriksiniz. Şiirlerinizden yâd ellerde aziz ve sevgili vatanın havasını alıyoruz. Nağmeleriniz, rübab-ı kalbimizin tellerini ihtizaza getiriyor. Geçmiş ve hazrın elemelerini terennüm eden hazin rübab-ı şiirinizin gâh ve bî gah istiklalin yakın sürurlarıyla cuş ve huruşa geldikçe memba-ı ilhamınızın seyr-i cereyanını takip eden fikir ve hayalimiz ta Kuzgun Denizin gürültülü sahillerine kadar aks-endaz oluyor. Azerbaycan’ın yegane hür şairi olan siz, bugün hakkını müdafaadan ve hissiyatını izhardan men edilen büyük bir kütlenin yegâne tercüman-ı hissiyatısınız. Diğer şairlerimiz, ediplerimiz mev’ud güne kadar içlerindeki ateşi bağırlarında saklamak bedbahtlığında kalmışlardır. Sizin güzel millî manzumeleriniz önümüzde açılan bir boşluğu kapatmak hususunda ne büyük bir hizmet teşkil ediyor.

Yüreğinizde müşterek düşmana karşı krlmış olan kin yayını gerin mak ve asla gevşememek hşusundaki azmimize kaleminizin icra etiği yardımı şükranla yâd etmeyecek bir Azerbaycanlı bulunamaz. Menhus istiladan beri Azerbaycan'da sel gibi kanlar aktı. En kai yürekleri tessürden titretecek facialara göğüs geren Azerbaycan milleti, bugün isimleri zorla unutturulmak istenilen hesapsız kahramanlar kaybetti. Her şey göze çarpan her maddî kuvvet elimizden alındı. Fakat acı dymak, kin bağlamak, kükremek hakkını bizden kimse alamaz.

İşte siz, kardeş bir memlekette Azerbaycan halkının bu hakkını Kızıl Rus zulmüne karşı istimal ediyorsunuz. Fikrin dili, hissini dili ladar messir olamaz. Anasını isteyen bir çocuğun, çocuğuna koşan bir ananın lisanı, hissini lisanıdır. Bu lisan da fitratın ezelden beri başlarına bir çelenk ördüğü şairlerin lisanıdır. Biz bu lisanı, b ana ve bu vatan lisanını hep sizin dilinizden dinliyoruz.

Bugünkü müşterek vatan Yeni Kafkasya'nın sayfalarıdır. Biz Yeni Kafkasya'nın sema-yı efkârında hür Azerbaycan'ın sağlam havasıyla ciğerlerimizi şişirmekeyiz. Bu itibarla müşterek istikbalin bina ve inşasında ettiğiniz hizmet ayrıca şükranımızı ve alaka-i kalbiyemizi celp etmektedir. Yeni Kafkasya'yı açar açmaz gözlerimiz sizin imzanızı arıyor. Her nüshada bu hediye bulamamk na-kabil-i telafî bir inkisar-ı hayale müncer oluyor. Bunun için her nüshada şairlerinizin eksik edilmemesini rica etmekle bütün arkadaşların hissiyatına tercüman olurum diye kaniim(Azerbaycanlı Kemal, 2018: 185). Berlin, 1 Mart 1925

31 Mart 1925 tarihli derginin 13. sayısında Gülseren imzalı birinin Emin Abid Bey'e ithaf ettiği "Türk'ün Sesi" başlıklı bir şiir yayımlanır. Bu şiirde Emin Abid Bey'in vatan ve istiklal aşkı tasvir edilmiştir:

*Gültekin Bey'e
Vatanın ilahî aşkıyla coşan,
Ruhunda tufandır, titreyen sesin.
Ümit ve istiklal hissiyle taşan,
Dalgalarla coşar senin nefesin.
İlhamın bir alevi aşkın bir volkan;
Cehennemler doğar böyle bir aşktan.
Samim-i ruhundur kalbindeki kan,
Bir sabah inecek rehberin Hak'tan...
Ey sabahın doğan pembe güneşi,
Ey hissini, vatanın coşkun rehberi;
Bil ki sönmeyecek Türk'ün ateşi;
İstiklal senindir kardeş Azerî (Gülseren, 2018: 202)!*

Emin Abid Bey'in 16 Nisan 1925'te yayımlanan şiiri "Canavar" Rus zalimlerini tasvir eder. 1925 Kars notu düşülen şiirde Bolşevik Rusya'nın yaptığı zulümlerin vahşi hayvanlarca yapıldığı anlatılır. Küçük mensur bir hikâyeyi andıran bu şiir, Rus acımasızlığını tüm gerçekliğiyle ortaya koyar:

*Dağlardan indi o keskin dişiyle,
Vahşetin titreyen bir gidişiyle;
Çizdi bu yollarda kanlı hırsını,
Gözleri göklerde bile av arar,
Kükreyen sesinde hançer sesi var,
Uludu dışından çıkardı kını,
Anne.. Korkuyorum!..*

...
*Mangalın başında oturmuş nine
Elinde paslanmış demir maşası,
Dalmış yas denilen büyük engine
Alnında hasretin hazin damgası.
Mangalın başında dert çeken kadın,
Yanında uyuyan yavruya baktı;
Sesini duydu bir zalim celladın,
Gözlerinden iki damla yaş aktı..*

*-Canavar!.. Canavar!..
Bu nine niçin ağlar?!
Önünde gördükçe hayat dünyası
içinden akıyor murdar salyası;
Bürümüş beynini bir kızıl duman
Gözünde tutuyor bir kaç avuç kan.*

*"Yeşil ufuklarda cennet var!" diyor;
Gördüğü her şeyi yırtmak istiyor;
Bulanık gözünde toplanan hırsı
Kanlı bir maksadın çirkin pıhtısı
Dağlardan indi o keskin dişiyle,
Vahşetin titreyen bir gidişiyle
Yayıldı yollara zalim nefesi,
Boğuldu yamaçta mazlumun sesi.
(Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 217).*

Emin Abid'in "Azerbaycan Gençliğine" başlığıyla 27 Nisan 1925'te yayımlanan şiiri önemli bir olayı anımsatır. 27 Nisan 1920'de Azerbaycan Bolşevikler tarafından işgal edilmiş, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ne son verilmiştir. "Türklük mefkûresinin ve İslam dünyasının halâsı namını Kızıl Ruslara kaptıran bu zavallı memlekette şimdi Türkçülük büyük bir günah, Müslümanlık en büyük bir cinayet" (Yeni Kafkasya, 2018: 228) sayılmaktaydı. İşte bu kara günün unutulmaması için Azerbaycanlı Türk gençliğine seslenen Emin Abid, bu gençlerin silkinerek kendilerine gelmesini ister. Her türlü milliyet ve demokrasi fikrine karşı şiddetli bir mücadele gösteren Sovyet sistemi, Azerbaycan Türklüğünü Türk dünyasından bütün kuvvetle ayırmak için uğraşmakta, buna ulaşmak için de kültürel, dinî, medenî, ekonomik ve siyasî anlamda her türlü bağını koparmak istemektedir. Emin Abid, bu kötü duruma engel olabilmek için kalbi bağımsızlık aşkıyla yanan bu gençliğe bazı telkinlerde bulunur:

*Kollarında kuvvet, kafanda bilgi,
Ey aziz yurdumun yiğit gençliği;
Dinle bugünün çok derin sesini,
Düşün yaşamının felsefesini.
Bu hayatın oğlu
Kalbine koymadan bir yabancı iz,
Parmağını uzat ufuklara çiz
Gittigin yolu*

*Ne istersen yalnız kendinden iste,
Kendi sesin olsun ruhuna beste
Bastıkça toprağa, yer inildesin,
Attığın adımlar bile "sen" desin...
İşte:
Vatanın istila edildi senin,
İstiklal marşının şimdi yerinde
Kızıl çan sesleri dinlemektesin!*

İşte:

Mel'un, cehennemi bir desisenin
Kurbanları olan
Birer birer solan
Gözel kızlar Kür'ün sahillerinde
Nişanlım!.. diyerek hep ağlıyorlar.
-Ne bir güneş, ne bir rüzgar-
Kimse yok ki onlara “ağlamayınız!”
desin
Karşısında seni, yok seni değil,
“Malçı!”⁴ diyen bir heyula görüyor
hepsi,
Hepsinin gözünde matemini sesi...
Bütün bu vak'alar önünde, gençlik!
Bugün senden başka kalbinin içi
Cehenneme dönen bir insan var mı?
Esir olanlara acıyan var mı?
Seni düşünen kim? Hatırlayan kim?
Her gönüle yalnız kendisi hakim
Bakma bu yollarda biten çiçeğe;
Yaklaş ruhundaki büyük dileğe,
Yolunda emelden bir meşale dik!
Eğil, benliğinin önünde eğil,
Eğil ki ruhuna saadet insin...
Varsın bugün senden herkes çekinsin;
Varsın herkes seni garazla, kinle
Daima acıtsın, daima kırsın,
Fakat bu ta'ndan, bu düşmanlıktan
yılma...
Yorulma.. Korkma.. ileri,
İleri, ileri, ey genç Azeri!..

—2—

Hak ezilmedikçe vicdan haykıramaz,
Hakkı alınana-ölüm bile az.
Sana dokunmayan ele gel uzat,
Hakkını çiğneyen kafayı kır, at.
Bugün Rus diyor ki,
Düşün ancak benim kafamla sen de.
Peki
Madem ki bir cevher yaşıyor sende,

Niçin

Onun gururuna alet olasın?
Neden bir Rus için
Açmadan dünyada düşüp solasın?!
O da bir insandır, sen de bir insan.
Onun da başı var, senin de kafan.
Yok, yok, boş sözlere inanma sakın,
Yaşamak, hürriyet, saadet hakkın.
Eğilme taş yiyen zulmün önünde,
Bak, koca tarihin ne var dününde;
Yarının müebbed güneşi sensin;
Bırakma yurdunu ejderha yesin
Pınar başındaki taşta adın var,
Seni bekleyen çok erkek, kadın var,
Sarsılmasın azmin tüfekle, topla,
Azerbaycan'dan aşkı topla,
Yürü istikbale elde bayrağın,
Kurtulsun şerefın, şanın, toprağın!..
(Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 237-
238).

⁴ Rusca “sus” demektir

Azerbaycan'ın tarihinin şanlı günü olan 28 Mayıs, Yeni Kafkasya dergisinde de kutlanmıştır. Bu tarih Azerbaycan'ın istiklalini ilan ettiği gündür. Derginin yayımlandığı her yıl 28 Mayıs günü Müstakil Azerbaycan'a ithaf edilir. Konuyla ilgili birçok makale, şiir yazılır. 28 Mayıs 1925 tarihli derginin 17. sayısında Emin Abid'in "Azerbaycan İstiklali" başlıklı şiiri yayımlanır. "Yüz yirmi sene evvele bir bakış" alt başlığıyla yayımlanan şiirde Azerbaycan'ın işgal altındaki durumu, kurtuluş yolu ve bağımsızlığı ele alınmıştır. Emin Abid, aslında bu şiiri 28 Mayıs 1919'da yani bağımsız Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin olduğu zamanda Şamahı'da kaleme almıştır. Şiir, milli his ve hareketin izlerini taşır. Coşku ve gururun hâkim olduğu bu şiirde bugün Azerbaycan'da dillere pelesenk olan "Sen bizimsin, bizimsin, durdukça bedende can, Yaşa, yaşa, çok yaşa ey şanlı Azerbaycan" dizeleri de şiirin sonunda yer almaktadır. Uzun ve önemli ayrıntıların bulunduğu şiir Azerbaycan'ın kısaca bir tarihini ortaya koymaktadır:

—1—

*Ansızın beldemizi sardı bir gece,
Hırpaladı hayatı bir kara pençe.
Ufukları titretti şiddetli yeller,
Bir kıyamet feryadı yükseldi yer yer;
Dağ, taş, deniz çarparak hep birbirine
Gönüller gömüldü yerin derinlerine
Yalçın dağlar başından şimşekler taşıtı
Ortalıkta bir deli tufan kaynaştı
Yıktı, yaktı, karşı[sı]na çıkan şeyleri;
Memleket oldu artık bir yangın yeri.
Eski vatandan bize bir viran kaldı
Yurdumuz pek korkulu mateme daldı:
Her kayanın altında bir ruh inlerdi:
Yükselen feryatlara yeller ses verdi.
Bir ölüm el uzattı şanlı millete,
Dünkü büyük saadet döndü nikbete;
Devrildi hep tahtından şerefli hayat,
Mahbes kesildi bize büyük kainat.
Artık kaybeylemişti kendini herkes,
Ağızlarında donmuştu hıçkırıklı ses;
Benliği alınmıştı Türk'ün elinden,
Ayrılmıştı vahşetle öz güzelinden.
Bütün millet uçuşup taşlar başına,
İltica eylemişti son gözyaşına;
Vatan harabesinde bürünüp aha
Yalvarıyordu candan büyük Allah'a;
Yalvarıyordu Hakka, öz hakkı için...
Yanıyordu elemle hep için-için*

*Yıllar geçti... Türk eli inlerdi yine.
Azeriler derdini gömdü kalbine,
Bekledi Tanrısının büyüklüğünü
Bekledi kurtaracak mukaddes günü;
Çünkü Hakkın nuruydu alnında yanan
Yurdunun halâsına etmişti iman,
Biliyordu sönmez yaktığı ocak,
Saltanatı ta haşre kadar duracak.
Nihayet bir gün geldi, durdu gözyaşı
Yükseldi çoktan beri eğilen başı!
Milletin ta ruhundan bir güneş doğdu,
Memleketi kaplayan zulmeti boğdu...*

—2—

*Bir sabah erkendi, hava parlaktı,
Gnüllerden deryaya merhamet aktı
Ufukta kanarken bir kılıç yeri
Güneşle beraber doğdu bir peri:
-Bir elinde hilal, birinde hançer,
Gözlerinde ümit, yüzünde keder;
Göğsünde açılan büyük yaradan
Akıyordu hazin hazin kızıl kan.
Alevli nazarla süzdü herkesi,
Yükseldi bin dertle titreyen sesi,
Syledi ki: Ey Türk oğlu Azerî,
Bir zaman gözlerin aşşın Hazeri,
Gezsin mahdut fikrin maveralarda,
Neler var, gör anla o dünyalarda...
Sözlerimi dinle, ben tarihinim,
Aç kalbimi oku, düşün ey benim*

Hâkim iken esir olan evladım,
Galiba dilinden silindi adım?!
Unutma ki benim, seni doğuran,
Benim bu dünyada tahtını kuran.
Güzel tarihini bırakma sakın
Onda gömülmüştür hayatın, hakkın!
Onun içindedir şerefîn şanın
Hayatını ona yazmıştır kanın..
Bugünkü derdini duyduğum zaman
Kaynadı kalbimde bıraktığın şan.
Yaralı bağrımla koştum ben sana
Getirdim kanımdan merhem yarana
Haydi, acı bırak, bir kendine gel,
Yaşamak istersen göklere yüksel,
Yüksel kucağında şehamet ara
Alçaksın, baş eğsen o alçaklara!
Biter bitmez asıl nasihatleri
Kayboldu güzlerden sevimli peri
Ortalığı sardı bir derin sükut
Her şey oldu hayran, her insan mebhut..

—3—

Bu ses önünde biz de her Türk gibi
utandık
Bir kılıçla bir kale alınan günü andık;
Baktık kanımız coşkun, kuvvetimiz
yerinde
Neden topraklarımız kalsın yâd
ellerinde?
Madem ki kendimize biz de insan
diyoruz;
Biz de Hakk'a, hayata hep iman
ediyoruz,
Artık niçin yazılsın alnımızda esirlik?!
Haydi hayata doğru ilerleyelim, dedik.
Felaketler ezdikten sonra milleti, mülkü
Hepimiz kani olduk, hepimiz anladık ki:
Mazlumların sesini duyan mazlumdur
ancak
Azerî'nin güneşi öz ruhundan doğacak.
Çok zamanlar bu hakikat bizlerden hep
saklandı,

Çok zaman vahşilikte viran bağrımız
yandı!
Biz birşeye vurgunduk, candan bir şey
sevmiştik,
Yurtlarımız yanarken bu cananla biliştik
Yıllarca biz aradık onu Şark'ın kızında,
Dalgaların içinde, kılıçların ağzında;
Yıllarca hasretiyle bin dert içinde
yandık,
Yıllarca bir adını ruha teselli sandık,
Bu sevmemiz bizlere galiba çok
görüldü.
Süngülerin ucuyla ta kalbimiz söküldü
O canan busesine uzanan her yanağa
Kızıl kurşunlar vurdu birer ateşin
damga..
Hasretle ağlayanlar sürüldü Sibirya'ya
Hakaretle tükürüldü gökte parlayan
aya;
Lakin bizim aşkımız gönlümüzde bir
seldi
Bize yol gösteren şey bir mukaddes
emeldi,
O emel ki doğmuştu milli hayat
içinden...
Buyruk alındı yerin ta yedi kat içinden,

Savrulan kılıçlara çıplak göğüsle çıktık
Babamızın kabrinde yükselen haçı
yıktık,
çiğnedik tahtımızdan bizi yıkan kuvveti,
Vahşeti ezdi iman kuvveti, kan kuvveti
Doğdu bir ay şeklinde sevdiğimiz
istiklal,
Sevin ey nazlı hilal, sevin ey şanlı hilal!

Evet gönüller coştı bir sevincin gücüyle
İstiklal sevinciyle, istiklal sevinciyle...
İstiklal, o yaşayan milletin kalbinde can
İstiklal, o saadet, hayat, zafer, şeref,
şan.

*İstiklal, o sönmeyen müebbed bir
meşale
Gönüllerde tutuşur, gözlerde sönse
bile!...
İstiklal, o vatanın göğsünden yükselen
ay.
İstiklal, o kemikten, kandan yapılmış
saray.
İstiklal, o milletin parçalanın
bağrından
Hangi erkek çıkıp edecek baş aşığı?!
Sen bizimsin, bizimsin, durdukça bende can,
Yaşa, yaşa, çok yaşa, ey şanlı Azerbaycan!*

*Gelinlerin, kızların, akan göz
yaşlarından
Doğmuş pek mübarek, pek mukaddes
bir “İlah”tır,
Hangi bir erkek onu düşmanlara
kaptırır?
Anaların saçından ördüğü bir bayrağı.
(Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 269-
270).*

Emin Abid'in 16 Temmuz 1925'te Yeni Kafkasya'da yayımlanan şiiri “Gurbette Bayram” başlığı taşır. Şiirin altında Kars 1925 notu eklidir. Temasını ‘vatana ve anneye özlem’ diyebileceğimiz şiirde gurbette yaşanan bayramın hüznü tasvir edilir. Bu annesiz geçirilen kaçınıcı bayramdır. Emin Abid, artık buna dayanmamaktadır. Şair, Yeni Kafkasya'nın 15 Aralık 1923 tarihli 5. sayısında da “Anneme” başlığıyla şiir kaleme almış, bu şiirde de annesine ve vatanına duyduğu özlemi dile getirmeye çalışmıştır. Vatanına daha faydalı olabilmek için İstanbul'a gelen şair, çalışmalarını birçok kentte sürdürmüştür. Ancak gittiği her yere vatanını, bayrağını, ailesini, halkını da gönlünde götürmüştür. Bir yanda anneye ve vatana duyulan özlem diğer yanda Rus işgali altındaki memlekete nasıl dönmek fikri şairi ikileme salmıştır. İşte şiir, bu duygu yoğunluğu üzerine kaleme alınmıştır.

...
*Ey aşkımın solmaz gelini anne;
Uzat bu gece sen elini anne,
Uzat, bu kanayan yarayı bağla,
Elini öpeyim gözyaşlarımla..
Bu gece dizinde yatmak isterdim.
Kalbimi göğsüne atmak isterdim;
Sensiz bu kaçınıcı bayramım anne,
Derdinle her sabah, akşamım anne,
Bilirim sen beni çok özölüyorun,
Yollara bakıp da hep gözlüyorun,
Anne, aramızda bak, gör neler var
Ufuklar önümde olmuş bir duvar;
Şimdi ben yanına nasıl geleyim,
Ölmeden kırıldı bütün dileğim...
Titriyor gözümde bir karanlık gün*

*Şimdi yabancıdır önce gördüğün,
Şimdi gözyaşınla sen beni yâd et,
Gönlümde, fikrimde, ruhumda gurbet* (Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 322)...

Emin Abid yukarıdaki şiirden sonra iki aydan uzun süre dergiye şiir göndermemiş bir sonraki şiiri derginin üçüncü yılı ilk sayısında 3 Ekim 1925'te yayımlanmıştır. Şiirin altında Tiflis 8 Kasım 1918 notu eklenmiştir. Bu şiir bir şarkı edası da taşımaktadır. “Halk Şarkılarından: Kafkas Türküsü” başlığıyla yayımlanan şiir Kafkas, Gence ve Bakü'nün Türk yurdu olduğuna vurgu yapar. Şairin bu şiiri yazmak istemesinin nedeni şiirin tarihiyle ilgili düşülen dipnotta “*Bu manzume gösterilen tarihte Türkiye düşmanlarının Harb-i Umumi esnasında Erzurum'un düşmesi üzerine söyledikleri 'Bir, iki, Erzurum bizim ki' şarkısına cevaben yazılmıştır.*” diye açıklanmıştır.

*Dağlarında al çiçekler gülümser,
Göklerinde parlar altın güneşler,
Çaylarında oynar sular perisi,
Güllerinde var sevginin bir sisi,
Ovasında eser tatlı şen yeller,
Bize güzel bir cennettir bu iller.
Bir... İki...
Kafkas bizimki!...*

*Elbrusun ak gümüşlü saçağı
Aydınlatır her karanlık bucağı.
Kürün ona bir ezeli aşkı var,
Her yerini kolları ile kucaklar.
Kazbek gelen misafire baş eğer,
Bize güzel bir cennettir bu iller.
Bir... İki...
Gence bizimki!...*

Daryal, şanlı Türkün eski yoludur,

*Ormanları izlerimle doludur,
Bağlarında Türke sızlar bülbüller,
Hasretile çarpar bütün gönüller,
Yamaçlarda gelin kızlar inilder,
Bize güzel bir cennettir bu iller
Bir... iki...
Bakü bizimki!...*

*Tatar, Lezgi, Kumuk, Hinkuş,
Kabardin,
Çerkes, Çeçen, Acar, Gürci, Asetin...
Bizimdirler, hepsi, biz de onların,
Karşımızda vardır büyük bir yarın.
Her kalp, her dil bir aşk ile çarpıp der:
Bize güzel bir cennettir bu iller.
Bir... İki...
Kafkas bizimki
(Azerbaycanlı Gültekin, 2018: 8)!*

Emin Abid'in Yeni Kafkasya'da yayımlanan son şiiri yukarıda belirtilen “Kafkas Türküsü”dür. Yeni Kafkasya bundan sonra şiiri yayımlanmamıştır. Çünkü 1926'da eşiyile Bakü'ye dönmüş burada çeşitli okullarda öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Diğer taraftan ilmî çalışmalarına da devam etmiştir.

SONUÇ

Yeni Kafkasya dergisinin önemli yazar kadrosundan biri olan Emin Abid, muhacerette; Azerbaycan'ı, bayrağını, istiklalini kalemiyle savunmuştur. Sovyet idaresinin Azerbaycan'ı ele geçirmesinden sonra Azerbaycan'da birçok katliam yapması, gençlerin sürgüne gönderilerek fikirlerinde dahi muhalefete izin vermemesi onun şiirlerinde keskin bir dille eleştiriye sebebiyet vermiştir. O her şeyden önce Türk sevdalısıdır. Yeni Kafkasya'da yayımlanan şiirlerin çoğu Türk milletinin hiçbir zaman esaret altında yaşayamayacağına vurgu yapar. “Ya istiklal ya Ölüm” şiarını kendine prensip edinen şair şiirleriyle bunun mücadelesini vermeye çalışmıştır. Emin Abid'in Yeni Kafkasya'da yayımlanan makalelerinde de işgalci Bolşeviklerin yaptığı zulüm, eziyet, cinayet ele alınmıştır. Azerbaycan Türk'ü genç aydınların yaşama hakkının elinden alınması onu son derece öfkelenmiştir; hiddetini, hırsını gerek makaleleri gerekse şiirleriyle yansıtmıştır. Şairin genç yaşta kurşuna dizilmesi, Azerbaycan için büyük bir kayıp olmuştur; fakat fikirleriyle istiklali savunan Azerbaycan gençlerinin kalbinde ölümsüzlüğe ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Abid, E. (2018). Yeni Kafkasya 1923-1924 1. Yıl, (Yay. hzl. Y. Akpınar, S. Türkyılmaz, Y. Özkaya), TeasPress Neşriyat, İstanbul.
- Abid, E. (2018). Yeni Kafkasya 1924-1925 2. Yıl, (Yay. hzl. Y. Akpınar, S. Türkyılmaz, Y. Özkaya), TeasPress Neşriyat, İstanbul.
- Abid, E. (2018). Yeni Kafkasya 1925-1926 3. Yıl, (Yay. hzl. Y. Akpınar, S. Türkyılmaz, Y. Özkaya), TeasPress Neşriyat, İstanbul.
- Ahmedov, B. (2007). Emin Abid Seçilmiş Eserleri, Qarp Neşriyat, Bakı.
- Akpınar, Y. (1994) Azerî Edebiyatı Araştırmaları, Dergah Yay., İstanbul.
- Azerbaycanlı Kemal (2018.) Yeni Kafkasya 1924-1925, 2. Yıl, (Yay. hzl. Y. Akpınar, S. Türkyılmaz, Y. Özkaya), TeasPress Neşriyat, İstanbul.
- Caferoğlu, A. (1932). “Azerî Edebiyatında İstiklal Mücadelesinin İzleri”, Azerbaycan Yurt Bilgisi, Burhaneddin Matbaası, No: 8-9, İstanbul.
- Hüseyinoğlu, A. Ş. (2011) Çocuk yazarı-Emin Abid. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 2, C. 11, s. 65-78.
- Hüseyinoğlu, A. Ş. (2012). “Azerbaycan Edebiyatı Tarihinin Yeni Metotla Yazılmasında Emin Abid'in Rolü”, Bilig, S. 60, s. 169-191.
- Resulzade, M. E. (2017). Mehmet Emin Resulzade Yeni Kafkasya Yazıları 1923-1927, (Yay. hzl. Y. Akpınar, S. Türkyılmaz, Y. Özkaya) Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Resulzade, M. E. (1984). Azerbaycan Kültür Gelenekleri ve Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, s. 36.

Safvet, M. (2018). Yeni Kafkasya 1923-1924 1. Yıl, (Yay. hzl. Y. Akpınar, S. Türkyılmaz, Y. Özkaya), TeasPress Neşriyat, İstanbul.